

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Луцака Віктора Володимировича

«Генрі Уоллес у системі державного управління США

за президентства Ф. Д. Рузвельта»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 032 Історія та археологія

1. Актуальність теми дисертації. Дисертаційне дослідження Луцака Віктора Володимировича «Генрі Уоллес у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта» присвячено вивченню важливої наукової проблеми. Йдеться про внутрішню політику адміністрацій Ф. Д. Рузвельта і розвиток системи державного управління США в умовах Великої депресії та Другої світової війни. Вони розглядаються через призму діяльності Генрі Уоллеса, одного з ключових членів адміністрацій Ф. Д. Рузвельта – секретаря сільського господарства (1933-1940 рр.) і віцепрезидента (1940-1945 рр.), та його внеску в державне управління і політичну історію США.

В українській історіографії відсутні праці, присвячені діяльності Г. Уоллеса. Проте її вивчення дозволяє краще зрозуміти внутрішню політику федерального уряду, роль і повноваження різних його підрозділів в умовах реалізації Нового курсу і під час Другої світової війни. Українські історики приділяють більшу увагу дослідженню зовнішньої політики США та постатям президентів, ніж внутрішнім процесам у цій державі, змінам в системі державного управління, внутрішній політиці різних адміністрацій. Проте саме вони були основними чинниками, які створили позитивний міжнародний імідж США та приваблювали в цю країну іммігрантів з усього світу.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, сформульованих у дослідженні.

У вступі дисертації чітко сформульовано предмет, об'єкт, мету, завдання дослідження, обґрунтовано його хронологічні межі та наукову новизну. Структура дисертаційної роботи є збалансованою, відображає авторську концепцію та логіку дослідження, відповідає меті дисертаційного дослідження і спрямована на розкриття поставлених дисертантом завдань. Назва дисертації, кожного її розділу і підрозділу відповідають її змісту.

У першому розділі висвітлюється історіографія досліджуваної проблеми, джерельна база і методологія дослідження.

У параграфі 1.1. «Історіографія проблеми дослідження» її огляд здійснюється за предметно-хронологічним принципом за трьома напрямками: оцінки ролі й місця Г. Уоллеса у політичній історії США; основні напрями історіографії Нового курсу Ф. Д. Рузвельта; американська історіографія аграрної політики Нового курсу. Дисертант залучив великий масив наукових праць американських і українських вчених. Список наукової літератури містить 161 найменування.

Виділяються різні етапи розвитку наукової думки з проблеми дослідження, різні школи в оцінках ролі й місця Г. Уоллеса у політичній історії США та основні суспільно-політичні та історіографічні тенденції, що вплинули на ці оцінки. Висвітлюється і оцінюється внесок науковців у її розв'язання.

За висновками дисертанта, політичну спадщину Г. Уоллеса найчастіше розглядали крізь призму завершального етапу його кар'єри, коли він виступав із критикою зовнішньої політики адміністрації Г. Трумена, пропагував підхід до відносин із СРСР, який ігнорував реалії «холодної війни», і зазнав нищівної поразки в президентській кампанії 1948 р. Однак поза належною увагою залишалась його діяльність в адміністраціях Ф. Д. Рузвельта, коли він мав найбільший вплив на формування державної політики (с. 42, 238).

Показано також здобутки різних історіографічних шкіл та різноманіття підходів до оцінок Нового курсу та аграрної політики цього періоду, що еволюціонували протягом десятиліть паралельно зі змінами в культурному й політичному житті американського суспільства.

У параграфі 1.2. здійснюється огляд джерельної бази дисертаційного дослідження. Вона достатньо широка і різноманітна, включає 176 позицій і поділена дисертантом на сім груп: 1) Документи президента Ф. Д. Рузвельта; 2) Матеріали органів виконавчої влади США; 3) Документи Конгресу США; 4) Джерела особового походження; 5) Науково-публіцистична спадщина Г. Уоллеса; 6) Візуальні джерела (фотодокументи); 7) Матеріали соціологічних досліджень та періодичної преси.

Дисертант детально характеризує кожну з цих груп, а також вказує місця зберігання джерел і можливості доступу до них, що полегшить дослідницьку роботу інших вчених. Вперше введено до наукового обігу низку джерел з архіву Г. Уоллеса в бібліотеці Університету штату Айова та з журналу «Wallaces' Farmer».

Методологія дослідження (п. 1.3. *Теоретико-методологічні засади дослідження*) є адекватною для розкриття його предмету і вирішення дослідницьких завдань. Позитивно оцінюємо пояснення дисертантом основних термінів і понять, застосованих у дисертації, серед яких «система державного управління США» (с. 84), «уряд» та «адміністрація» США (с. 85-86), «абеткові агентства» (с. 86), «адхократія» (с. 86).

У другому розділі «Витоки та реалізація аграрної політики Нового курсу на прикладі діяльності Г. Уоллеса» висвітлюються внесок родини Уоллесів у розвиток ідеї державного регулювання сільського господарства США (2.1.) та діяльність Г. Уоллеса, спрямована на реалізацію сільськогосподарської політики у першій і другій адміністраціях Ф. Д. Рузвельта (2.2; 2.3.).

Висвітлення діяльності родини Уоллесів важливе для розуміння формування поглядів Г. Уоллеса на розвиток сільського господарства та потребу його державного регулювання. Ця діяльність розглядається на тлі політичних і

соціально-економічних процесів у США, проблем, які існували у аграрному секторі США та заходів, спрямованих на їх вирішення.

У п.п. 2.2 і 2.3. висвітлюється діяльність Г. Уоллеса на посаді міністра сільського господарства у першій і другій адміністраціях Ф. Д. Рузвельта (1933-1941 рр.) на тлі ситуації в аграрному секторі, у тому числі аграрної кризи, ініціатив та дій уряду по її урегулюванню. Показано також, що діяльність міністра Уоллеса не обмежувалась проблемами сільського господарства, а була направлена й на публічну усесторонню підтримку реформ Нового курсу (с. 134-136).

За висновками дисертанта, Г. Уоллес продемонстрував високий рівень управлінських навичок і ефективно справився із викликами. Його команда в стислі терміни розробила нову стратегію реалізації фермерської програми, зберігши її основний принцип – контрольоване виробництво. Унаслідок цього вдалося подолати найгострішу фазу перевиробництва; впровадити практику надання довгострокових кредитів під низькі відсотки; забезпечити підтримку фермерами принципу обмеженого виробництва та їхню участь у довготривалій програмі збереження національних природних ресурсів; надати допомогу фермерам під час стихійних лих, здійснити їх переселення з непридатних земель, сприяти орендарям у придбанні власних ферм, а також започаткувати федеральні програми для забезпечення продовольчої безпеки населення.

Унаслідок аналізу аграрної політики адміністрації Ф. Д. Рузвельта дисертант виділив два етапи в розвитку фермерського законодавства Нового курсу: перший етап (1933–1936 рр.), який зосереджувався на надзвичайних стабілізаційних заходах і здебільшого захищав інтереси великих фермерських господарств; другий етап (1937–1939 рр.) більш орієнтований на підтримку сільської бідноти та безземельних орендарів. Під час другої адміністрації Ф. Д. Рузвельта акценти в аграрній політиці змістилися від антикризових заходів спрямованих на відновлення купівельної спроможності до забезпечення сільськогосподарської безпеки. Цей етап мав на меті довгострокову структурну реформу фермерської економіки.

У третьому розділі «Г. Уоллес – віцепрезидент США та його роль у державному управлінні під час Другої світової війни» висвітлюються зовнішньополітичний курс США у 1930-ті рр. і політика адміністрації Ф. Д. Рузвельта на початковому етапі світової війни, включаючи питання лендлізу (3.1.); обрання Г. Уоллеса кандидатом у віцепрезиденти для участі у виборах 1940 р (3.1.); внесок віцепрезидента Уоллеса в організацію управління воєнною економікою США, включаючи його роль у реалізації ядерної програми (3.2.), та інші аспекти його діяльності (3.4.); причини і характер міжвідомчих суперечок Г. Уоллеса з К. Галлом і Дж. Джонсом (3.3; 3.4); процес вибору кандидата у віцепрезиденти від Демократичної партії на президентських виборах 1944 р. та занепад політичної кар'єри Г. Уоллеса (3.5).

Через аналіз міжвідомчих суперечок Г. Уоллеса з К. Галлом і Дж. Джонсом висвітлено проблеми у системі управління США періоду світової війни, коли у зв'язку з реорганізацією і створенням нових федеральних установ виникли проблеми розмежування їх повноважень, взаємодії та міжвідомчої координації. Розбіжності між віцепрезидентом Уоллесом та міністром торгівлі Джонсом виявляли також ідеологічний розкол всередині Демократичної партії між ліберальним крилом, до якого належав Г. Уоллес, і консервативним (Дж. Джонс), які мали кардинально різні пріоритети та стратегії у вирішенні економічних і соціальних проблем. Крім цього, міжвідомчі конфлікти за участю віцепрезидента Уоллеса демонстрували труднощі його в адаптації до політичного середовища, в якому він працював. Проте, за висновком дисертанта, віцепрезидентст Г. Уоллес користувався високим рівнем довіри серед громадян США і став другою найпопулярнішою особою в країні після президента Ф. Д. Рузвельта. Багато хто розглядав його як імовірного наступника чинного глави держави (с. 198).

Показано драматичність процесу визначення кандидатури віцепрезидента напередодні і під час з'їзду Демократичної партії в Чикаго в липні 1944 р., що значною мірою обумовлювалося станом здоров'я Рузвельта після захворювання на

пневмонію у квітні 1944 р. та сильною опозицією кандидатурі Г. Уоллеса з боку партійних босів.

Цікавими, на нашу думку, є окреслені сюжети про зв'язки Уоллеса з російським художником-емігрантом і теософом М. Реріхом та заснованою ним організацію «Прапор Миру» (с. 167-169), про поїздку Г. Уоллеса з дипломатичною місією в СРСР, Монголію і Китай (травень – липень 1944 р.) (с. 211-214), про публічну критику зовнішньополітичного курсу США в умовах розгортання «холодної війни». Сподіваємось на більш детальне висвітлення цих сюжетів у подальших наукових розвідках автора.

Кожен параграф і розділ дисертації завершується змістовними узагальненнями. У *Висновках* дисертаційного дослідження подано його узагальнені результати.

Дисертацію написано і оформлено згідно з вимогами, встановленими МОН України.

3. Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях.

Зміст дисертації засвідчує новизну, оригінальність і достовірність висновків і узагальнень, зроблених у процесі наукового дослідження. Висновки і ключові тези дисертації аргументовані й логічні.

Під час роботи над дисертацією В. В. Луцак опублікував 16 наукових праць, у тому числі 6 статей у фахових наукових виданнях і одному фаховому зарубіжному виданні. Ці публікації відповідають тематиці дисертаційного дослідження і відображають його результати.

4. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання.

Дисертаційна робота В. В. Луцака є важливим внеском в історичну науку. Одержані автором дисертації результати забезпечують розв'язання актуального наукового завдання. Викладені у дисертації основні ідеї й результати дослідження мають наукову новизну, теоретичну і практичну цінність.

Накопичений фактичний матеріал, окремі положення і висновки дисертації сприяють кращому розумінню політичної історії США 1933-1945 рр., внутрішньої політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта, передусім в аграрній сфері, змін в системі державного управління та ролі Г. Уоллеса в реалізації урядової програми, його місця в політичній історії США цього періоду в цілому.

Робота має практичну цінність з огляду на використання її результатів у подальших наукових дослідженнях історії США 1930-1940-х рр., внутрішньої і зовнішньої політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта, Нового курсу, аграрної політики і розвитку системи управління США цього періоду. Фактичний матеріал і висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані в процесі підготовки лекцій, підручників і посібників, а також в процесі підготовки студентів до опанування цієї проблематики.

5. Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації. Зміст анотації (українською і англійською мовами) розкриває основні положення дисертації.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Попри позитивне враження від дисертаційної роботи, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження і рекомендації.

1. На нашу думку, хронологічні межі дослідження мають охоплювати 1933-1945 рр. (до смерті президента Ф. Д. Рузвельта), у той час як дисертант обмежив їх 1933–1944 рр., від початку Нового курсу і старту політичної кар'єри Г. Уоллеса в адміністрації Ф. Д. Рузвельта до з'їзду Демократичної партії і президентської кампанії 1944 р. (с.22).

2. В п. 1.1. представлено огляд лише американської й української історіографії, без урахування праць європейських, канадських, азійських та інших науковців.

3. В огляді історіографії дисертант висвітлив праці, які характеризують діяльність Г. Уоллеса і Новий курс, включаючи аграрну політику. Про це йдеться

також у висновках до розділу 1 (с. 93) і загальних висновках (с. 238). Проте хронологічні межі дослідження охоплюють також період Другої світової війни, що не знайшло відображення в огляді історіографії.

4. Автор використовує в дисертації термін «ню-дилери». По-перше, слово «дилери» викликає інші асоціації (наприклад, нарко-дилери). По-друге, у разі використання, воно потребує пояснення і написання «ню-ділери» (від New Deal).

5. Дискусійною видається теза «Президент змушений був тривалий час стримувати свої глобальні амбіції та дотримуватися суспільних настроїв, залишаючись пасивним спостерігачем кризи, що назривала у світі» (с. 154). Виникає питання: чи були у президента «глобальні амбіції»? Якщо так, що вони передбачали, які факти про це свідчать?

6. Не аргументованою, на нашу думку, є теза, що міністр Г. Уоллес вважав, що «ізоляціонізм більше не відповідає інтересам країни». Дисертант пояснює, що він виступав за солідарність між країнами Американського континенту, але був проти втручання в справи Європи: «Якщо Європа прагне самознищення, Сполучені Штати не мають брати участь у цьому божевіллі» (с. 159).

Активна політика США в Латинській Америці не суперечила принципам ізоляціонізму, на відміну від залучення у європейські справи.

7. Дискусійною видається теза дисертанта про «злам», «занепад» політичної кар'єри Г. Уоллеса після партійного з'їду 1944 р., коли його не обрали кандидатом на посаду віцепрезидента (с. 23, 157). Як зазначається, після цього «його роль у державному управлінні США зійшла нанівець».

На нашу думку, необрання Г. Уоллеса кандидатом на посаду віцепрезидента у 1944 р. не свідчить про «занепад» його політичної кар'єри, адже після перемоги на президентських виборах Ф. Д. Рузвельт знову запросив його до адміністрації. Більше того, Ф. Д. Рузвельт задовольнив його бажання очолити Міністерство торгівлі. Для цього він звільнив Дж. Джонса, політичного опонента Г. Уоллеса. В дисертації зазначається, що Г. Уоллес обіймав посаду міністра торгівлі в

адміністрації Г. Трумена до 20 вересня 1946 рр. і втратив її унаслідок прорадянської позиції й публічної критики зовнішньої політики США в умовах «холодної війни» (с. 231-232).

8) Деякі положення дисертації потребують уточнення. Наприклад, замість «захоплення Японією китайської Маньчжурії» (с. 155), відбулась її окупація, після чого на цій території було проголошено державу Маньчжоу-го.

На с. 104 читаємо, що «з початку війни в 1914 р. США надавали суттєву продовольчу допомогу країнам Антанти», у той час як на початку війни США торгували з державами обох ворогуючих блоків.

На с. 109 вміщується суперечлива інформація, яка потребує пояснення. Спочатку дисертант зазначає, що «Європа, яка оговтувалася від руйнувань, потребувала американської сировини». Проте далі читаємо: «Зі скороченням іноземних ринків та збереженням високих обсягів виробництва, проблема перевиробництва набула загрозливих масштабів». У зв'язку з першою тезою про потребу Європи в американській сировині не зрозумілою є друга теза про «скорочення іноземних ринків».

9) Загальні висновки дисертації, на нашу думку, дають чіткі відповіді не на усі сформульовані у вступі дослідницькі завдання. Так, досягнення поставленої мети передбачало вирішення семи дослідницьких завдань, у той час як висновки вміщують 10 пунктів. Відповіді на друге і четверте дослідницькі завдання не чіткі та не зовсім відповідають сформульованим цілям.

10) Як рекомендація, посторінкові посилання на джерела інформації суттєво полегшили б оцінку дисертаційного дослідження.

7. Загальний висновок та оцінка дисертації. Проте ці зауваження носять рекомендаційний, дискусійний характер і не зменшують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження Луцака Віктора Володимировича «Генрі Уоллес у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта»,

Воно є актуальним, цілісним, самостійним і завершеним науковим дослідженням, яке містить обґрунтовані та достовірні наукові положення, відповідає вимогам до такого виду кваліфікаційних робіт і вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами); «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами); «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами), а її автор Луцзяк Віктор Володимирович заслуговує на присудження наукового ступеня доктор філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Офіційний опонент:

Доктор історичних наук, професор,
професор кафедри нової та новітньої історії
зарубіжних країн історичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Наталія ГОРОДНЯ

28 серпня 2025 р.

Підпис Городньої Н. засвідчую

Проректор з наукової роботи

Ганна ТОЛСТАНОВА

28.08.2025

